

فصلنامه پژوهش‌های دانش انتظامی، سال بیست‌وششم، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۳

صص ۵۹-۳۱

تحلیل داده‌بنیاد دسترسی به سلاح گرم غیرمجاز در استان خوزستان^۱

حسین یوسفوند^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۱۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۰۴

چکیده

زمینه و هدف: در استان خوزستان علاوه بر این که درصد قابل توجهی از جرائم خشونت‌آمیز همچون سرقت، نزاع و قتل با بهره‌گیری از سلاح گرم صورت می‌گیرد؛ در مواردی نیز مردم عادی در مراسم‌های سنتی به سلاح گرم دسترسی داشته و از آن استفاده می‌نمایند؛ همین موضوع به چالشی برای امنیت عمومی تبدیل شده است. این پژوهش با رویکردی کیفی و با هدف تحلیل دسترسی مجرمین به سلاح گرم غیرمجاز؛ تلاش نموده است تا درکی روشن و مبتنی بر درک کنشگران مرتبط با موضوع درباره این پدیده ارائه نماید. **روش:** پژوهش حاضر از حیث هدف بنیادی؛ از لحاظ روش کیفی و با رویکرد گرنند تئوری انجام شده است. روش نمونه‌گیری؛ هدفمند و در قالب نمونه‌گیری نظری صورت پذیرفته است. روش جمع‌آوری داده‌ها؛ در قالب مصاحبه عمیق نیمه ساختار یافته با ۱۵ نفر از کارکنان پلیس مرتبط با جرائم مسلحانه در استان خوزستان، انجام پذیرفته است.

یافته‌ها: یافته‌ها متشکل از ۱۸ کد مفهومی و ۹ مقوله اصلی شامل: بی‌ثباتی کشور همسایه و آثار جنگ هشت‌ساله به عنوان شرایط علی؛ جذابیت‌های فرهنگی سلاح و تعاملات تاریخی مرزی به‌عنوان شرایط زمینه‌ای؛ فرصت‌های نامشروع، کژکارکردی نهادی و اشراف کامل مرزی به عنوان شرایط مداخله‌گر؛ بهره‌گیری از سلاح در ارتکاب جرم به عنوان راهبرد و ایجاد ناامنی و همچنین ایجاد احساس ناامنی به‌عنوان پیامد دسته‌بندی شده‌اند.

نتایج: پدیده محوری پژوهش با توجه به مقولات شکل گرفته؛ با عنوان سهولت دسترسی به سلاح گرم نتیجه استقبال از فرصت‌های نامشروع نام‌گذاری شده است. بدین ترتیب وجود برخی فرصت‌های نامشروع به همراه پاره‌ای عوامل فرهنگی، موقعیت جغرافیایی و همچنین کژکارکردی نهادها منجر به سهولت دسترسی به سلاح گرم در استان خوزستان شناسایی گردیده است.

واژه‌های کلیدی: سلاح گرم، دسترسی غیرمجاز، جرائم مسلحانه، جرائم خشن.

^۱. این مقاله حاصل اثر پژوهشی مستقل می‌باشد.

^۲. دانش‌آموخته دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران (نویسنده مسئول)، رایانامه:

مقدمه

داشتن امنیت خاطر در زندگی روزمره یکی از نیازهای اساسی بشری است؛ به عبارتی نظم و امنیت جزء لاینفک و ضروری زندگی بشر است (وروائی، ۱۳۹۴، ۱۲). حق قانونی افراد؛ داشتن امنیت در سطوح مختلف برای بهره‌مندی از حیات، سلامتی و حیثیت است (کارنر، ۱۹۹۹، ۳۶۰). گزارش ۱۹۹۴ برنامه توسعه ملل متحد با عنوان توسعه انسانی در خصوص مفهوم امنیت شخصی بیان داشته است که «هیچ‌یک از مؤلفه‌های امنیت انسانی برای مردم؛ حیاتی‌تر از امنیت‌شان در مقابل خشونت‌های فیزیکی نیست» (طلعت، ۱۳۹۳، ۱۵) با این وجود عوامل مخل امنیت؛ این حق طبیعی را از افراد سلب نموده و حیات اجتماعی را با چالش مواجه می‌نمایند.

از زمره جرائمی که باعث اختلال در امنیت عمومی جامعه می‌شود حمل، نگهداری و استفاده غیرقانونی از سلاح و مهمات است (بسامی، ۱۴۰۲، ۶۰)؛ که در موارد زیادی منجر به ارتکاب جرائم مسلحانه می‌گردد. جرائم مسلحانه؛ نظم عمومی حاکم بر حیات اجتماعی جوامع مختلف را در بالاترین سطح ممکن خدشه‌دار می‌نمایند؛ چرا که قربانیان و همچنین شاهدان وقوع این جرائم خود را در وضعیتی مستاصل می‌بینند که نه تنها اموال آنها در معرض ربایش می‌باشد؛ بلکه هر لحظه جان آنها نیز در معرض تهدید قرار می‌گیرد. مرتکبین جرائم مسلحانه چنانچه منجر به ضرب و شتم و حتی قتل قربانیان خود نشوند، لیکن برای مدت‌های طولانی آنها را دچار ناراحتی روحی و روانی می‌نمایند؛ به عبارتی؛ جرائم مسلحانه، بیش از سایر جرائم؛ باعث بی‌نظمی و از بین رفتن امنیت و احساس امنیت اجتماعی^۱ در جامعه می‌گردد. جرائم مسلحانه صرفاً با دسترسی و در اختیار داشتن سلاح و بویژه سلاح گرم موضوعیت پیدا می‌کنند. سلاح‌های کوچک مهم‌ترین و اصلی‌ترین ابزارهای خشونت در سال‌های اخیر بوده‌اند (باریافن، ۲۰۱۹، ۱۷۷). تخمین زده شده است از مجموع سلاح‌های گرم کوچک دنیا؛ نزدیک ۷۵ درصد آنها در دست شهروندان می‌باشد؛ به عبارتی برای هر هفت نفر بر

روی کره زمین یک سلاح سبک کوچک وجود دارد (کارپ آر، ۲۰۷۷، ۳۹) و بخش اعظم آنها بصورت قانونی ثبت نگردیده‌اند.

حدود ۵۰۰ هزار نفر در دنیا توسط سلاح‌های کوچک به قتل می‌رسند، از این تعداد حدود ۳۰۰ هزار نفر در مخاصمات مسلحانه و ۲۰۰ هزار نفر در خودکشی و قتل کشته می‌شوند. بیشتر جرائم جنائی با استفاده از سلاح‌های دستی به ویژه تفنگ، تپانچه و رولور انجام می‌گیرد؛ تحقیقات نشان می‌دهد که اسلحه دستی مهم‌ترین سلاح مورد استفاده برای جرائم مختلف است (عبداللهی، ۱۴۰۰، ۱۲) بنابراین گسترش سلاح‌های گرم کوچک به همراه خشونت‌های قومی، گروهی عاملی برای تهدید امنیت اجتماعی در دنیا هستند.

لزوم هنجارسازی در خصوص گسترش سلاح‌های سبک ناشی از تولید، تجارت، نقل و انتقال غیرقانونی، سالهاست که احساس شده است؛ اکثر این اقدامات که گاه به صورت اسناد الزام آور و گاه غیرالزام آور هستند در چارچوب نظام سازمان‌های بین‌المللی منعقد شده‌اند (طلعت، ۱۳۹۳، ۱۲۰)؛ کنوانسیون تجارت اسلحه در سال ۲۰۱۳ از جمله این اسناد الزام آور است؛ در یکی از بندهای این کنوانسیون؛ کشورهای صادرکننده سلاح را ملزم می‌نماید تا از صادرات سلاح به کشورهایی که از آنها علیه شهروندان استفاده می‌کنند خودداری نمایند؛ هرچند کشورهای صادرکننده سلاح با در اختیار داشتن بیش از ۱۰۰۰ شرکت و در ۱۰۰ کشور جهان بخاطر عواید مالی فروش سلاح، خود ناقضان اصلی متن کنوانسیون می‌باشند. جرم‌انگاری قاچاق سلاح و مهمات در کشور ایران اولین بار در سال ۱۳۱۲ و متعاقباً به صورت خاص از سال ۱۳۵۰ با تصویب قانون تشدید مجازات قاچاق اسلحه و مهمات مطرح گردیده است. لیکن در حال حاضر قانون در حال اجراء؛ قانون مجازات قاچاق اسلحه و مهمات و دارندگان سلاح غیرمجاز مصوب سال ۱۳۹۰ می‌باشد (مودنی، ۱۳۹۰، ۱۴).

جرائم مسلحانه دارای پیامدهای بسیار زیانباری بوده و تسهیل‌کننده ارتکاب جرائم خشونت‌آمیز در ایران می‌باشد (بسطامی، ۱۴۰۲، ۶۱). اصولاً آمار دقیقی از سلاح‌های گرم غیرمجاز در کشور وجود ندارد؛ شاید یکی از دلایل این موضوع گستردگی مرزهای آبی و خاکی کشور در همجواری کشورهایی باشد که در طول سالیان متمادی جنگ‌های داخلی

و خارجی را تجربه نموده و فرصت طلبان مستمراً حجم زیادی از سلاح گرم کوچک را به داخل کشور وارد و یا خارج نموده‌اند.

قاچاق سلاح و نحوه دسترسی مردم عادی و همچنین مجرمین به آن؛ فرایندی پیچیده و چند بعدی و مبهم است. این افراد در طول زندگی خود تعاملات اجتماعی فراوانی را تجربه می‌کنند. سیستم معنایی اجتماعی این افراد در تعامل با محیط اجتماعی ساخته می‌شود و بر همان اساس اقدام به کنش می‌نمایند.

دسترسی به سلاح در استان خوزستان پدیده‌ای است پیچیده و مبهم که فهم عمق معنی‌اش توسط کنشگران مرتبط با موضوع را نمی‌توان بدون بررسی دقیق، مفروض تلقی کرد. ابهام‌های عدیده مرتبط با این پدیده و فرایند اجتماعی به‌هم پیوسته‌ای که در نهایت منجر به آن می‌شود روشن نمی‌باشد. تفسیر کنشگران^۱ و همچنین مرتبطین با این پدیده در پرده‌ای از ابهام قرار دارد. برای نظریه‌پردازی در خصوص این پدیده و کشف روندها، مراحل، ارتباطها و تغییرات این پدیده، آن را باید شکافت و از زوایا و منظره‌ای مختلف مورد توجه قرار داد؛ ضمن اینکه ادبیات پژوهش پیرامون این موضوع از غنای لازم برخوردار نمی‌باشد بنابراین، برای رسیدن به این هدف نیازمند داده‌هایی براساس فهم مشارکت کنندگان هستیم. شناسایی بسترهای دسترسی به سلاح، شناسایی مبادی حامی قاچاق سلاح، روش‌های قاچاق، مسیرهای ورود و متغیرهای زمینه‌ای قاچاقچیان سلاح و غیره در قالب تحقیقی علمی می‌تواند در فهم درست این معضل و انتقال نتایج آن به سیاستمداران در راستای انجام اصلاحات عملی کمک شایانی بنماید. مجرمین جرائم مسلحانه به‌عنوان بخشی از نیروی انسانی جامعه محسوب و صرفاً با مطالعه و شناخت فرایند چگونگی ارتکاب جرم توسط این قشر و تشخیص درست دردها، امکان چاره‌جویی توسط نهادهای حمایتی، آموزشی، فرهنگی، اجتماعی و غیره فراهم نخواهد شد. انجام این پژوهش گامی اساسی در مسیر آگاهی‌بخشی

^۱ . Interpretation of activists

^۲ . Discover trends

به نهادهای پیش گفته خواهد بود تا ضمن بازپروری مرتکبین و پیشگیری از موارد مشابه؛ در راستای به‌سازی^۱ محیط اجتماعی اقدام نمایند..

قاچاق سلاح و دسترسی به آن یکی از مهم‌ترین موضوعات استان خوزستان است. روش‌های سنتی مانند اعمال قوانین کیفری توسط پلیس و دستگاه قضائی به تنهایی در رفع آن نتیجه مطلوبی نداشته است (عبدالهی، ۱۴۰۰، ۲۳) به همین جهت در مسیر پیشگیری از ارتکاب جرائم مسلحانه در استان خوزستان باید فرصت‌های نامشروع وقوع جرم مرتفع شوند؛ نبود سازکار و یا وجود اقدامات پراکنده نه تنها معطل وجود سلاح غیرمجاز را حل نخواهد کرد بلکه وجود سلاح در دست افراد فاقد صلاحیت وقوع جرائم خشن و گسترش روز افزون آن را دامن خواهد زد.

با در نظر داشتن موارد پیش گفته، پژوهش حاضر به دنبال کشف و شناسایی عوامل مختلفی است که در نهایت دسترسی به سلاح در استان خوزستان را تسهیل نموده است؛ سوال اصلی پژوهش حاضر این است که بر مبنای فهم و روایت‌های مصاحبه‌شوندگان پژوهش، زمینه‌های دسترسی به سلاح گرم غیرمجاز در استان خوزستان کدامند؟

پیشینه و مبانی نظری

پیشینه

مسعود بسامی (۱۴۰۲)، پژوهشی با عنوان «عوامل موثر بر حمل و نگهداری سلاح گرم غیرمجاز در استان کرمانشاه» انجام داده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد بین عوامل اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، و امنیتی با حمل و نگهداری سلاح گرم غیرمجاز رابطه مستقیم وجود دارد. از بین عوامل فرهنگی پایدی به آداب و سنن سنتی؛ از بین عوامل اقتصادی بیکاری و از بین عوامل امنیتی وجود گروه‌های تروریسم در منطقه بیشترین رابطه با نگهداری سلاح غیرمجاز وجود داشته است.

اکبر وروایی و قاسم کوهزادیان (۱۳۹۴)، پژوهشی با عنوان «تأثیر قاچاق سلاح و مهمات بر وقوع جرائم مسلحانه» قاچاق سلاح و مهمات را در مناطق غربی کشور مورد پژوهش قرار

1. make up

داده‌اند. در نتایج پژوهش وجود همبستگی بین متغیر مستقل و متغیر وابسته تایید شده است. در بخشی از نتایج پژوهش سودآوری قاچاق سلاح، فقر و بیکاری، ضعف‌های قضایی و سازمان‌یافتگی پدیده قاچاق از اصلی‌ترین عوامل گسترش این پدیده معرفی گردیده است. آرمین طلعت (۱۳۹۳)، در پژوهشی کیفی تأثیر جنگ‌افزارهای سبک بر امنیت انسانی را مورد تحقیق قرار داده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد دسترسی راحت و رو به گسترش جنگ‌افزارهای سبک و کوچک تشدید درگیری‌های مسلحانه، افزایش جرم و جنایت و قتل و کشتار را باعث شده است. تولید، نقل و انتقال غیرقانونی، بود سازوکار نظام‌مند و نظارتی مناسب بر تجارت این جنگ‌افزارها دلایل وضعیت بحرانی قاچاق سلاح تشخیص داده شده است.

ام پارکر و دی راتو (۲۰۲۳)، در پژوهشی به بررسی رابطه بین در معرض خشونت قرار گرفتن و حمل سلاح در مدرسه در بین دانش‌آموزان دبیرستانی ایالات متحده پرداخته‌اند. این پژوهش که با ترکیب داده‌های حاصل از نظرسنجی ملی رفتارهای خطرآفرین جوانان و بهره‌گیری از مدل رگرسیونی لجستیک چند متغیره انجام شده است؛ به این نتیجه منجر گردیده است که گزارش حمل سلاح توسط افرادی که قبلاً در مدرسه با سلاح تهدید و یا مجروح شده‌اند و یا سابقه درگیری فیزیکی داشته‌اند بالاتر بوده است.

توماس و فومو (۲۰۲۳)، در نتایج پژوهش خود هیچ همبستگی معناداری را بین تولید کل سلاح گرم و کل مرگ و میر سلاح گرم در سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۲۰ را تشخیص نداده‌اند اما بین تولید تپانچه ۹ میلی گرمی و مرگ و میر و جراحات با اسلحه رابطه قوی را احصا نموده‌اند.

الکساندر تستا و جک تسائی (۲۰۲۳)، بین دستیابی کهنه سربازان بازنشسته آمریکائی به سلاح گرم و خودکشی آنها رابطه معناداری را تشخیص داده؛ امیرا رئوس و هنرسون (۲۰۲۳)، افسردگی و اضطراب افرادی را که برای اولین بار سلاح خریداری می‌کنند، بیشتر از افراد غیرمالک گزارش نموده‌اند. همچنین ال سوکل، مایاهانسر و دیگران (۲۰۲۳)، که رابطه بین مشاهده خشونت با سلاح گرم و مشاهده خشونت بدون سلاح گرم را با حمل سلاح گرم

مورد پژوهش قرار داده‌اند؛ همبستگی بین این دو متغیر را مشاهده کردند و در نتایج خود گزارش داده‌اند که هر دو به طور منحصر به فردی با حمل سلاح گرم توسط نوجوانان مرتبط بوده است.

مبانی نظری

در پژوهش‌های کیفی از مفاهیم نظری برای پیشینه تحقیق، شکل‌گیری پرسش‌ها، استناد و مقایسه استفاده می‌شود (سپیدنامه و همکاران، ۱۳۹۵، ۱۷۴-۱۷۰ به نقل از پورسینا، ۱۳۹۵). برای تبیین نظری دسترسی غیرمجاز به سلاح گرم و همچنین جرائم خشن و یا مسلحانه؛ تئوری و یا دیدگاهی به طور خاص به این پدیده نپرداخته است؛ لیکن از آنجا که همه آنها از مصادیق خشونت می‌باشند و انطباق خاصی با تئوری انحرافات دارند؛ بنابراین در این پژوهش به منظور حساس سازی ذهن پژوهشگر نسبت به جوانب مختلف موضوع به برخی از دیدگاه‌های مرتبط با انحرافات اشاره می‌شود:

نظریه‌ی فرصت نامشروع را دو تن از جامعه‌شناسان معروف به نام‌های *کلوارد* و *اوهلین*^۱ مطرح کرده‌اند. این نظریه بیان می‌دارد که جوانان و نوجوانان طبقات پایین احتمال دارد که دست به رفتارهای بزهکارانه بزنند؛ اگر فرصت‌های نامشروعی برای آنها فراهم گردد *کلوارد* و *اوهلین*، در تکمیل نظریه *ساتدرلند*، به اهمیت فرصت‌های مشروع و نامشروع اشاره می‌کنند. از نظر آنها افراد منحرف اجتماعی باید برای دریافت ارزش‌ها و یادگیری مهارت‌های لازم برای اجرای نقش انحرافی خود، به محیطی مناسب دسترسی داشته باشند تا پس از یادگیری نقش در این محیط، با حمایت و تشویق گروه، رفتار خود را ادامه دهند. *کلوارد* و *اوهلین*، ادعا می‌کنند که فرض مرتن درباره کمتربودن فرصت‌های مشروع طبقات محروم برای دستیابی به اهداف مقبول اجتماعی درست است؛ اما فرض کچرفتاری خودکار و موفقیت‌آمیز این افراد در مواجهه با نبود فرصت‌های مشروع، درست نیست؛ زیرا اعضای طبقات فرودست، پس از مواجهه با نبود فرصت‌های مشروع افتراقی با فرصت‌های نامشروع افتراقی هم مواجه می‌شوند. به برخی اعضای طبقه پایین برای ارتکاب کچرفتاری فشار وارد

^۱. Cloward and Ohlin

می‌شود؛ اما آنها لزوماً نمی‌توانند کج‌رفتاری کنند. دلیل این امر آن است که از فرصت‌ها یا ابزارهای نامشروع لازم برای کج‌رفتاری بی‌بهره هستند (کاستادیس و پاپائینو^۱، ۲۰۱۷، ۱۸۰). نظریه طراحی محیطی بر یک ایده ساده بنا شده است مبنی بر اینکه وقوع جرائم گوناگون تا حدودی از فرصت‌های موجود در محیط اطراف ناشی می‌شود. بر این اساس، باید محیط فیزیکی را تغییر دهیم تا جرم کمتری اتفاق بیفتد (محمدنسل، ۱۳۹۳، ۱۷). پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی به دنبال این است که از طریق برنامه‌های کاربردی اراضی و طراحی ویژه محیط، میزان جرایم را کاهش دهد و امنیت را در دل این برنامه‌ها لحاظ کند. به عنوان مثال برنامه‌های کاربردی اراضی که در طرح دیویس مطرح شد به این نتیجه منتهی شد: در بخش‌هایی که میزان فعالیت‌های انحرافی و جنایی بالاست، کنترل اجتماعی ویژه‌ای باید از طریق ساکنین به وجود آید. این بخش‌ها به واسطه این گونه برنامه‌ها تقویت می‌شدند و میزان کنترل و نظارت اجتماعی در آن‌ها افزایش می‌یافت (کینگ پارکر^۲، ۱۹۹۸، ۳۸۴).

نظریه یادگیری اجتماعی بر تأثیرات متقابل بین رفتار و محیط تأکید دارد و بر الگوهایی از رفتار متمرکز می‌شود که فرد آن‌ها را برای کنار آمدن با محیط در خود پرورش می‌دهد. الگوهایی که از راه تجربه مستقیم پاسخ‌های محیط به فرد یا مشاهده پاسخ‌های دیگران کسب می‌شود. مجموع صاحب‌نظرانی که موضوع یادگیری اجتماعی را مطرح ساخته‌اند بر این باورند که کج‌رفتاری و همنوایی طی فرایندهایی مشابه یاد گرفته می‌شوند و کج‌رفتاری نتیجه یادگیری هنجارها و ارزش‌های انحرافی به ویژه در چارچوب خرده فرهنگ‌ها و گروه‌های همسالان است؛ بنابراین، نکته اصلی در این نظریه‌ها این است که افراد کج‌رفتاری را در طول تعامل خود و طی فرایندهای خاصی که توضیح داده خواهد شد، یاد می‌گیرند. مفهوم محرومیت نسبی توسط جامعه‌شناسان جودیس بلاو و پی‌تر بلاو (۱۹۸۲)، مطرح شده است. آنها مفاهیمی را از نظریه آنومی با مفاهیمی که در مدل‌های بی‌سازمانی اجتماعی یافت شده است، ترکیب کرده‌اند. بر طبق نظر آن‌ها، افراد طبقات پایین ممکن است هنگام مقایسه شرایط زندگی خود با افراد ثروتمند، احساس محرومیت نمایند. این احساس محرومیت منجر

¹. kostadis and papaioannou

². kingparker

به احساس بی‌عدالتی و نارضایتی گردیده و عدم اعتماد را در آن‌ها پرورش می‌دهد. در نتیجه شانس پیشرفت آن‌ها از طریق معیارهای مشروع مسدود می‌گردد و احساس ناتوانی را به وجود می‌آورد که دشمنی و پرخاشگری و سرانجام خشونت و جرم را به دنبال خواهد داشت (مبارکی، ۱۳۸۳، ۷۴).

نظریه خرده فرهنگ‌های بزه کاری از آلبرت کوهن می‌باشد. کوهن مدعی است که فرزندان طبقات فرودست که مثل دیگر هم سن‌وسالان خود از طبقات متوسط جامعه به مدرسه می‌روند و در آنجا با ارزش‌های طبقات متوسط آشنا و طالب منزلت‌های اجتماعی مقبول (و هواخواه اهداف مشروع اجتماعی مورد نظر مرتن) می‌شوند، در رقابت با همکلاسان طبقات بالاتر خود، در می‌مانند، ناکام و تحقیر می‌شوند و می‌بازند. به نظر کوهن، این فرزندان شکست خورده محروم از مدارس، مروج ارزش‌های طبقات برخوردار به همسایگی‌های محروم خود بازمی‌گردند و برای جبران ناکامی خود در رقابت برای دستیابی به منزلت، «خرده فرهنگ بزهکاری» تأسیس می‌کنند که نظام ارزشی آن درست نقطه مقابل نظم ارزشی طبقات برخوردار و فعالیت و رقابت در آن برای آن‌ها ثمربخش است.

کوهن مفهوم ناکامی منزلتی را به علت فشاری در نظر می‌گیرد که نظام اجتماعی به فرد وارد می‌کند و او را به سوی بزهکاری سوق می‌دهد. از نگاه کوهن، ناهمسازی هدف‌ها و ابزار مورد نظر مرتون به خودی خود به کج رفتاری نخواهد انجامید، جز اینکه، متغیر مداخله‌گری چون سرخوردگی و ناکامی منزلتی بدین معادله اضافه شود. به بیان دیگر، کوهن و مرتون هر دو فرض کرده‌اند که احتمال مشارکت اعضای طبقه‌ی پایین در فعالیت‌های نابهنجار بیش از دیگران است، چون جامعه به آنان کمک نمی‌کند تا به آرزوهایشان دست یابند (حسینی نثار و فیوضات، ۱۳۹۰، ۸۶).

نظریه خنثی‌سازی یکی دیگر از نظریه‌های مربوط به یادگیری اجتماعی می‌باشد. این نظریه از طریق کارهای دیوید مترا و همکارش گرشام سایکتر شناخته شد. مترا بر این اعتقاد است که برای درک کج رفتاری باید به ذهن فاعل برگردیم و زندگی فلسفی درونی آن را درک کنیم. او سعی دارد به رابطه‌ی میان اعتقاد و عمل توجه کند. از نظر او کج رفتاری کاربرد

اعتقاد در عمل است. سوال *مترو* و *سایکزا* این است که چرا افراد مرتکب رفتارهایی می‌شوند با وجود اینکه می‌دانند آن رفتارها غیرقانونی و ضد ارزش‌اند و چرا هنجارهایی را که بر سر آنها توافق جمعی وجود دارد، رعایت نمی‌کنند؛ یکی از دلایل که ذکر می‌شود این است که رعایت هنجارها و ارزش‌ها، مطلق نیست و در شرایط زمانی و مکانی و فردی قابل تغییر و دخل و تصرف است. در واقع، آنها فقط راهنمایی عمل هستند، اما کاربردشان دارای محدودیت‌هایی هم هست.

نظریه کنترل هم در تحلیل و تبیین کج رفتاری‌های اجتماعی مورد استفاده قرار گرفته و از نظریه‌های با نفوذ حوزه جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی و جرم بوده است. موضوع اصلی در این نظریه این است که کج رفتاری نتیجه نبود کنترل اجتماعی است فرض اصلی در این نظریه این است که هم‌چنانکه فروید گفته، افراد به‌طور طبیعی تمایل به کج رفتاری دارند، و اگر تحت کنترل قرار نگیرند چنین می‌کنند و کج رفتاری اشخاص، بیش از آنکه ناشی از نیروهای محرک به سوی نابهنجاری باشد محصول عدم ممانعت است. این درست نقطه مقابل فرض نظریه‌های فشار و یادگیری است که کج رفتاری را ناشی از شرایط اجتماعی خاص (شکاف اهداف و ابزار مقبول اجتماعی و تجربه یادگیری از دیگران) می‌دانند (ماوبوی، ۲۰۱۹، ۷۸).

با توجه به کیفی بودن این پژوهش؛ از نظریه‌های مختلف در تدوین سوالات مصاحبه بهره‌گیری شده است تا در قالب یک تلاش علمی به برساخت نظریه‌مبنایی مرتبط با شرایط و عوامل دسترسی مرتکبین جرائم خشن به سلاح گرم غیرمجاز نائل گردیم.

روش

روش کیفی‌ای که در این مطالعه استفاده شده است، روش نظریه‌مبنایی است؛ با این توضیح که محقق با مطالعه استقرایی و عمیق مواردی اندک، سعی در کشف پدیده و تکمیل مدل فرآیندی آن نموده و این کار را از طریق گردآوری پویای اطلاعات و داده‌ها و تحلیل آنها، یعنی از جزء به کل انجام داده است. به عبارتی، این پژوهش با راهبرد اکتشافی در صدد شناسایی عوامل و شرایط دسترسی مرتکبین جرائم خشن به سلاح گرم غیرمجاز می‌باشد.

مشارکت کنندگان پژوهش حاضر؛ کارکنان پلیس مرتبط با جرائم مسلحانه و خشن استان خوزستان که در فاصله انجام پژوهش در این رده مشغول خدمت بودند. در انتخاب نمونه آماری از نمونه گیری هدفمند استفاده شده است.

در این پژوهش تعداد ۱۵ نفر مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. ویژگی مشترک این افراد، مطلع بودن همه آنها از وضعیت سلاح‌های غیرمجاز و منطبق بودن مأموریت آنها با این موضوع در استان خوزستان بوده است. لازم به ذکر است که از نفر ۱۵ به بعد، داده‌های کاملاً تکراری به دست آمد. به عبارت دیگر چون داده جدیدی مشاهده نشد، محقق به اشباع نظری رسید و کار گردآوری داده‌ها را پایان داد. همچنین از روش استقرایی تحلیلی برای اطمینان یافتن از پایان دادن به کار نمونه‌گیری استفاده شد؛ بدین معنا که پس از مطالعه هر مورد و تحلیل نتایج، به صورت استقرایی مفاهیم استخراجی بررسی شد تا مشخص شود آیا مفهومی هنوز وجود دارد که نیاز باشد در مورد بعدی به دنبال کشف آن باشیم یا خیر.

روش گردآوری داده‌ها در این پژوهش، مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته بوده است. به این صورت که پیش از ورود به میدان تحقیق، تعدادی سؤال اولیه با توجه به مؤلفه‌های مرتبط با موضوع مورد مطالعه؛ در قالب یک مصاحبه‌نامه طرح شد و پس از ورود به میدان و در حین پرسیدن سؤالات از افراد، با توجه به پاسخ‌های آنها سؤالات دیگری افزوده می‌شد. بدیهی است که در پژوهش حاضر، تحلیل مصاحبه‌های انجام‌شده، هم‌زمان با جمع‌آوری داده‌ها انجام شده است تا امکان مقایسه مداوم که یک رویه مرسوم در این نظریه است فراهم شود. در تمامی مراحل، موقعیت‌ها و گفته‌ها مسلم فرض نشده و همه چیز مورد پرسش قرار گرفته است (استرواس و کوربین^۱، ۲۰۰۸، ۷۳).

فرایند کدگذاری داده‌ها، سه مرحله کدگذاری باز^۲، کدگذاری محوری^۳ و کدگذاری انتخابی^۴ را طی نموده و مفاهیم و مقوله اصلی نیز در طی همین فرایند بر ساخت گردیده‌اند.

1. straus and corbin

2. Open coding

3. Axial coding

4. Selective coding

قلمرو مکانی این پژوهش استان خوزستان و قلمرو زمانی آن نیمه اول سال ۱۴۰۲ بوده است.

یافته‌های تحقیق

الف) یافته‌های توصیفی

جدول ۴-۲- خصوصیات مشارکت‌کنندگان (مطلعین)

ردیف	نام مستعار	تحصیلات	سن (سال)	مدت مواجهه با سلاح‌های غیرمجاز
۱	نیما	کارشناسی ارشد	۴۵	۱۰ سال
۲	شایان	کارشناسی ارشد	۴۵	۱۵ سال
۳	علیرضا	کارشناسی	۴۲	۱۱ سال
۴	ساسان	کارشناسی ارشد	۲۶	۳ سال
۵	مهدی	کارشناسی ارشد	۴۱	۷ سال
۶	اکبر	کارشناسی ارشد	۵۰	۱۵ سال
۷	حسن	کارشناسی ارشد	۵۳	۲۰ سال
۸	رادمان	کارشناسی ارشد	۳۶	۶ سال
۹	حسین	کاردانی	۳۳	۵ سال
۱۰	سجاد	کارشناسی	۳۰	۵ سال
۱۱	نادر	کارشناسی	۲۸	۲ سال

۱۲	احمد	کارشناسی ارشد	۴۸	۱۳ سال
۱۳	امیر	کارشناسی ارشد	۴۴	۱۱ سال
۱۴	دیار	کارشناسی	۲۶	۲ سال
۱۵	آرش	کارشناسی	۲۵	۲ سال

یافته‌های توصیفی جدول بالا نشان می‌دهد نه نفر از مشارکت‌کنندگان دارای مدرک کارشناسی ارشد، پنج نفر دارای مدرک کارشناسی و یک نفر دارای مدرک کاردانی بوده است. میانگین سنی کارکنان پلیس مشارکت‌کننده ۳۸ سال بوده است و جملگی در اداره آگاهی و مرتبط با سلاح غیرمجاز بوده‌اند. میانگین مواجهه مشارکت‌کنندگان پلیس با سلاح غیرمجاز به‌واسطه شغل؛ ۸ سال بوده است؛ به عبارتی به‌طور متوسط هر کدام از مشارکت‌کنندگان به میزان ۸ سال با پدیده سلاح‌های گرم غیرمجاز بواسطه شغل خود مواجه بوده‌اند.

(ب) یافته‌های تحلیلی:

یافته‌های حاضر پس از انجام مصاحبه‌ها، استخراج و تقلیل مفاهیم، تشکیل مقولات محوری و در آخرین مرحله بر ساخت مقوله اصلی بوده است که در قالب شرایط علی، شرایط مداخله‌گر، شرایط زمینه‌ای، راهبردها و پیامدهای دسترسی به سلاح گرم غیرمجاز در جدول ذیل ارائه شده است.

جدول مراحل کدبندی: باز، محوری و گزینشی

مقوله هسته	کد گذاری محوری	مفاهیم
	جذابیت‌های فرهنگی	علاقه سنتی به سلاح
		ابراز قدرت با سلاح

دسترسی به سلاح گرم غیرمجاز محصول استقبال از فرصت‌های نامشروع		وسيله تفنن و سرگرمی
		حاکمیت جو عشیره‌ای
	همسایگی عراق	بی‌ثباتی فضای امنیتی عراق
		کثرت سلاح گرم غیرمجاز در عراق
		ضعف کنترل مرزهای عراق
	فرصت‌های نامشروع	سودآوری قاچاق سلاح
		قدرت آفرینی سلاح
		تسهیل‌کنندگی بزه با سلاح
	تعاملات تاریخی مرزی	بده‌بستان‌های غیرقانونی مرزنشینان
		مهاجرت‌های مرزی
	کژکارکردی نهادی	ضعف نهاد قضائی
		ضعف نهاد آموزش عمومی
		ضعف نهادهای مبارزه با قاچاق
	آثار مخرب جنگ	نگهداری سلاح‌های زمان جنگ
	اشراف کامل مرزی	دشوار بودن اشراف بر مرزهای آبی
		دشوار بودن اشراف بر مرزهای خاکی

شرایط علی

شرایط علی، شرایطی هستند که زمینه‌ساز بروز پدیده محوری می‌گردند (کریسول جی، ۲۰۱۳، ۴۴)، بنابراین بر طبق مدل پارادایم به‌دست آمده از داده‌های کیفی، شرایط علی مربوط به دسترسی به سلاح گرم غیرمجاز عبارتند از: ۱) بی‌ثباتی کشور همسایه - عراق (بی‌ثباتی فضای امنیتی عراق، کثرت سلاح گرم غیرمجاز در عراق، ضعف کنترل‌های مرزی عراق) و ۲) آثار مخرب جنگ هشت‌ساله (نگهداری سلاح‌های زمان جنگ).

• بی‌ثباتی کشور همسایه (عراق)

مشارکت‌کنندگان؛ هم‌مرز بودن استان خوزستان با کشور عراق را اصلی‌ترین عامل وفور و دسترسی به سلاح گرم غیرمجاز معرفی نمودند.

نیما این موضوع را این‌گونه مطرح نمودند:

«اولین مقوله به نظر من، هم‌مرز بودن با کشور عراق و ورود سلاح قاچاق از این طریق به استان خوزستان است. مرز خوزستان با عراق محل عبور و مرور سلاح قاچاق شده است». شایان می‌گوید:

«یه موضوع دیگه هم هست که خیلی در بحث جرائم خشن با سلاح در استان خوزستان اهمیت دارد و اون همسایگی مان با کشور عراق است. الان مرکز ورود سلاح کشور عراق است».

علیرضا با صراحت بیشتری به موضوع اشاره می‌نماید:

«زیاد بودن سلاح به خاطر هم‌مرز بودن با کشور عراق است».

ساسان به شرایط داخلی کشور عراق توجه می‌نماید:

«کشور عراق از سیستم سیاسی خوبی برخوردار نیست به‌راحتی از عراق روزانه داره سلاح وارد کشور می‌شود».

مهدی، شتایان و حسن هم‌مرزی عراق و تاثیر آن بر موضوع و فور اسلحه را به ترتیب این گونه بیان می‌کنند:

«دلیل دیگرش این هست که به خاطر اینکه خوزستان هم مرز با عراقه به شدت اینجا اسلحه وارد میشه».

«هر منطقه‌ای بری؛ اسلحه چی می‌خوای؟ کم‌ری، شکاری، کلاش، تیربار؛ هرچی بخوای پیدا میشه. این مشکل مربوط به مرز عراق و ایران است و حل نشدن مشکل ورود سلاح».

«اینجا یک استان مرزی است و همین مرزی بودنش عامل در دسترس بودن سلاح است. سلاح از سمت عراق میاد و دسترسی اش از طریق هورالعظیم است».

• آثار مخرب جنگ هشت‌ساله

از جمله موضوعات مطرح شده توسط مشارکت‌کنندگان وجود سلاح‌های به‌جامانده از جنگ هشت ساله ایران و عراق در دست مردم بوده است.

دیار که مدت طولانی با حوزه سلاح غیرمجاز مرتبط بوده است اظهار داشت:

«در خوزستان هم در زمان جنگ تحمیلی خیلی سلاح دست مردم مونده است».

امیر که خود اهل خوزستان نیز است بیان داشت:

«زمان جنگ کل خونه‌ها معمولاً سلاح جنگی داشتن همین‌طور مونده. با اینا بزرگ شدن، در عروسی‌ها و عزراها و غیره استفاده می‌کنن».

نادر به جنبه دیگری از جنگ هشت‌ساله و تاثیر آن بر و فور سلاح توجه نموده است:

«یه زمانی مسلح بودن مردم در خوزستان ارزش حساب می‌شد و دولت برای بسیج عمومی هم از این موضوع استقبال می‌کرد تا مردم عادی هم بیشتر مسلح باشند تا بتوانند با دشمن بجنگند و از خود دفاع کنن؛ خوب بعد از جنگ هشت ساله حجم زیادی از سلاح دست مردم موند تا همین حالا»

سجاد می‌گوید:

«سلاح‌های در دست مردم جامانده از زمان جنگ رو نباید ازش غافل شد. خیلی دست مردم

سلاح مونده»

عوامل مداخله‌گر

شرایط مداخله‌گر شرایطی هستند که راهبردهای اتخاذ شده توسط فرد را تسهیل و یا تحدید می‌کنند. بر اساس نتایج کدگذاری مصاحبه‌های انجام شده این شرایط در مدل پارادایم عبارتند از: ۱) فرصت‌های نامشروع (سودآوری قاچاق سلاح، قدرت‌آفرینی سلاح، تسهیل‌کنندگی بزه با سلاح)، ۲) کژکارکردی نهادی (ضعف نهاد قضائی، ضعف نهاد آموزش عمومی، ضعف نهادهای مبارزه با قاچاق سلاح)، ۳) ضعف اشراف کامل مرزی (دشواری بودن اشراف بر مرزهای خاکی، ضعف اشراف بر مرزهای آبی)

فرصت‌های نامشروع

سودآوری مطلوب خرید و فروش سلاح برای برخی افراد در خوزستان مورد توجه مشارکت‌کنندگان بوده است

در این باره رادمان اظهار داشت:

«چون سود زیادی داخل این قضیه سلاح است. یعنی خلافکارها مشتری اسلحه‌های ورودی از عراق هستند و نه سایر اقشار».

حسین بیان داشت:

«خوب، نگاه کن! سلاح در عراق خیلی ارزان است و اگر کسی بتواند از عراق به داخل کشور انتقال دهد سود هنگفتی عایدش می‌شود؛ خوب افراد خلافکار برای آنها به فرصت خوب حساب میشه و میفتن تو این معامله سودآور»

شایان که موارد زیادی را در بازجویی‌ها متوجه شده است بیان داشت:

«از سود قاچاق سلاح نباید غافل شد. برخی این رو خوب متوجه شدند»

تعدادی از مشارکت‌کنندگان به این موضوع اشاره نموده‌اند که سلاح خیلی عمل جرم را راحت می‌کند. مهدی بیان داشت:

«سلاح که در دسترس باشد به راحتی می‌تونی در کمترین زمان و با بالاترین ضریب اطمینان اموال را سرقت کنی».

نیما خیلی با دقت بیشتری به این بخش اشاره نموده است:

«خوب اسلحه قدرت می‌اره بعد اینا به همین خاطر در سرقت‌ها برای به‌دست آوردن پول از اسلحه استفاده می‌کنن چون راحت‌تره. نمیخاد کار خاصی بکنه حتی اگر جئه کوچکی داشته باشند اما با یک اسلحه روبروی بزرگ‌ترین آدم هم قرار می‌گیره و اون ازش میترسه. یعنی اینا برای راحتی کار خودشون از اسلحه استفاده می‌کنن. پس اسلحه زیاده و این‌ها هم بلدن ازش استفاده کنن».

احمد نیز موافق با برخی از مشارکت‌کنندگان اظهار داشت:

«بعد از چند بار سرقت مسلحانه عادت میشه براشون. می‌بینن کار راحتی. یعنی با اسلحه و زور پول، ماشین و اموال کسی رو می‌برن بدون هرگونه مقاومت».

کژکار کردی نهادی

از جمله موضوعات مطرح شده مرتبط با وفور سلاح ضعف برخی نهادها بوده است که در این بخش وظایف قانونی برای آنها تعریف گردیده است.

حسین درباره مجازات‌ها بیان داشت:

«اینجا دیگه با سلاح و با اطمینان از نبود مجازات سخت در استان خوزستان؛ تمام مجرمین از سرقت‌های عادی دارن میرن به سمت سرقت‌های مسلحانه و این یک چالش جدی است». سجاد می‌گوید:

«سارق مسلحی که سرقت مسلحانه خشن با اسلحه کلاشینکف و کلت کمری انجام داده بعد از اینکه یک سال در بازداشت می‌مونه با وثیقه آزاد میشه. سارق مسلح خودرو، دستگیر میشه. یعنی تحت عنوان مسافر سوار میشه بعد اسلحه رو میذاره رو سرراننده و پیداش می‌کردن و بعد ماشین رو می‌برن. بعد دستگیر می‌شن و مشخص میشه قبلاً هم مرتکب سرقت مسلحانه شده است اما با وثیقه اومده بیرون و حین مرخصی مجدد این جرم را مرتکب شده است».

ساسان به موضوع آموزش عمومی و ضعف این حوزه اشاره داشته است:

«نگاه کن! از بحث آموزش گرفته که الان یک سارق مسلح که اسلحه دستش می‌گیره و از عواقب این کار اصلاً خبر نداره و اینکه چقدر مجازات این جرم است».

شایان نیز به همین موضوع تاکید دارد:

«موضوع دیگر بی اطلاعی سارقین مسلح از قوانین است. اکثر سارقین مسلحانه اطلاعی از قانون ندارند. شما نگاه کن افرادی داریم که برای سرقت یک گوشی همراه اقدام به سرقت مسلحانه می‌کند. میدانیم که سرقت مسلحانه در سب ۱۵ سال حبس دارد. اما این‌ها نمی‌دانند چه در انتظارشان است و گرنه برای سرقت مسلحانه اقدام به سرقت‌های بزرگ‌تر می‌کنند. یعنی اگر فرد مطلع از قانون باشد حالا که قراره ۱۵ سال حبس بکشد حتماً اقدام به سرقت از یک تلافروشی می‌کند. همه این‌ها بخاطر عدم آگاهی و بی‌سوادی است».

امیر می‌گوید:

«بسیاری از سارقین مسلح دستگیر شده اصلاً نمی‌دانند مجازات جرمشان با سرقت عادی زمین تا آسمون فرق می‌کند. یه نکته قابل توجه این است که بسیاری از سارقین مسلح جهل به قانون دارند. اصلاً نمیدونن قانون چیه. مثلاً می‌گن من رفتم اینو آوردم؛ کجا بدونم این سرقت مسلحانه؟ یا نمیدونن میرن سرقت مسلحانه که انجام می‌دن این کار چه مجازاتی دارد. کسی هم نیست این را بهشون گوشزد بکنه؛ بگه بهشون آقا اگر رفتی سرقت مسلحانه کردی، محارب محسوب میشی و اعدامت میکنن. واقعا این‌ها جهل به قانون دارند و نمی‌دانند».

از جمله موضوعات مطرح شده وضعیت خاص حاکم بر مرزهای خوزستان بوده است.

در این باره رادمان اظهار داشت:

«موضوع بعد در استان خوزستان مرز خاکی و آبی گسترده با کشورهای دیگر حدود ۷۰۰ کیلومتر است که اشراف صد در صدی آن خوب مشکل است. بخاطر مرزهای وسیع، اموال مسروقه از استان خارج می‌شوند و به جای آنها سلاح وارد می‌شود».

نادر نیز به وضعیت مرز توجه نموده و بیان داشت:

«مرزهای ما طوری است که نمی‌شود کنترل دقیقی بکنیم تا سلاح وارد نشود».

شرایط زمینه‌ای

اتخاذ و توسعه راهبردهای مربوط به پدیده دسترسی به سلاح گرم غیرمجاز، به زمینه‌ای که پدیده در آن رخ داده است بستگی دارد که این زمینه «شرایط زمینه‌ای» نامیده می‌شود و بر طبق مدل پارادایم عبارتند از: ۱) جذابیت‌های فرهنگی، ۲) تعاملات تاریخی مرزی. به عبارت دیگر شرایط زمینه‌ای شامل متغیرهایی است که به ظاهر بی‌ربط می‌باشند اما تأثیر بسزایی در نوع راهبردهای اتخاذ شده توسط کنشگران دارند.

جذابیت‌های فرهنگی

فرهنگ بهره‌گیری از سلاح به کرات توسط مشارکت‌کنندگان مورد اشاره قرار گرفته است. نیمی که سال‌ها با موضوع سلاح سر و کار داشته است و در بین مردم هم زندگی می‌کند اظهار داشت:

«یکی دیگر از دلایل بخاطر جو عشیره‌ای بودنش است که از قدیم و ندیم علاقه خاصی به داشتن سلاح دارند و داشتن سلاح یک ابزار قدرتی که طرف احساس می‌کند اگر اسلحه نداشته باشه شاید نسبت به دیگران قوی نباشه».

دیار نیز وجود سلاح را یک رسم معرفی می‌نماید:

«اینجا داشتن یعنی یک رسمیه که جا افتاده؛ هم در مراسم‌های فوت و غیره تیراندازی می‌کنند».

مهدی که خود عرب زبان است و بررسی سلاح‌های غیرمجاز جزء وظایف او نیز می‌باشد می‌گوید:

«اغلب ساکنین خوزستان اعتقاد دارن که باید در خانه سلاح داشت. یعنی داشتن سلاح شده یک فرهنگ در خوزستان. اکثراً مسلح هستند».

مردم اینجا علاقه عجیبی به سلاح دارند. در مراسم‌های مختلف؛ در فاتحه‌خوانی‌ها و عروسی‌ها اینجا میشه مثل جنگ و خیلی مواقع افرادی سهواً در همین مراسم‌ها کشته می‌شوند».

علیرضا به بخش دیگری از فرهنگ استفاده از سلاح اشاره نموده است:

«سلاح هم که اینجا حالت تفننی گرفته طرف شب نیمه شب همینجوری میاد بیرون و شروع به شلیک می‌کنه بی هدف به سمت آسمون و لذت می‌بره. همین جوری عشقی. به طورایی اسلحه در خوزستان قدرت می‌اره و افراد با اسلحه قدرت نمایی می‌کنن. یعنی بزرگی رو در اسلحه می‌بینه. هر کسی اسلحه داره قدرتمندتر و بزرگتره و کسی نمی‌تونه جلو اینو بگیره». حسن موافق با نظر همکاران خود بیان داشت:

«یعنی برخی جرایم مقداری جنبه فرهنگی پیدا کرده است. مثلاً در مراسم‌ها تیراندازی می‌کنن اگر یگان ویژه اونجا هم بره باز همون کارو انجام می‌دن». ساسان می‌گوید:

«یک فرهنگی هست که جا افتاده است. سلاح اینجا یک رسمه. اگر سوغات کرمانشاه نون برنجیه، اینجا سوغاتش سلاحه».

تعاملات تاریخی مرزی

مشارکت کنندگان به موضوع شرایط مرزی و تعاملات مردمان دوطرف مرز اشاره داشتند. امیر بیان داشت:

«مرزهای ایران و عراق در خوزستان بیشتر عرب‌زبان هستند. با توجه به اینکه میتونند با کشورهای همسایه مثل عراق ارتباط بهتری بگیرند. اسلحه راحت تر وارد کنند». «اولین موضوع بحث مهاجرت حدود ۳۰۰ الی ۴۰۰ هزار عراقی عرب‌زبان به خوزستان در زمان جنگ آمریکا و عراق است. این‌ها برخیشون بعداً خودشون شدند قاچاقچی اسلحه در دو طرف مرز».

نیما به موضوع با دقت بیشتری اشاره می‌کند:

«در طول سالیان متمادی یک رابطه‌ای بین مرزنشینان وجود داشته است که ضرورتاً بد هم نبوده است؛ اما در این بحث سلاح خوب واقعاً این موضوع الان تأثیر داره. نه اینکه همه سلاح توسط اینها وارد بشه، ولی خوب بخشی توسط این مراودات مرزی دو طرف اتفاق میفته».

راهبردها

راهبردها، راهکارهایی هستند که فرد به واسطه ظهور و بروز پدیده اصلی آنها را اتخاذ می‌کند و تحت تأثیر شرایط زمینه‌ای و شرایط مداخله‌گر هستند. به عبارت دیگر راهبردها نشان‌دهنده نوع کنشی هستند که فرد پس از دست‌یابی به اسلحه گرم غیرمجاز از خود نشان می‌دهد. طبق کدگذاری و تحلیل مصاحبه‌های انجام گرفته در پژوهش حاضر راهبردی که افراد در راستای پدیده ناکامی منزلتی اتخاذ نموده‌اند؛ (۱) نزاع‌های مسلحانه، (۲) سرقت مسلحانه، (۳) قتل مسلحانه، (۴) گروگانگیری و (۵) زورگیری است.

دیوار ارتکاب سرقت‌های مسلحانه را ره‌آورد وجود سلاح تلقی می‌کند:

«به نظر من وفور سلاح یکی از عوامل اصلی ارتکاب سرقت مسلحانه است».

حسین تأکیدش بر وقوع نزاع‌های مسلح بوده است:

«نگاه کن! چقدر سالانه ما درگیری و نزاع مسلحانه داریم. خوب اگر سلاح و اقعاً تا به این حد در دسترس نباشه خوب این اتفاق نمیفته. با کمترین بهانه طرف دست به سلاح می‌بره».

علیرضا می‌گوید:

«خوب متأسفانه بخش زیادی از قتل‌ها اینجا با سلاح رخ می‌ده و جداً دسترسی غیرمجاز به سلاح روی این موضوع خیلی اثرگذاره».

نادر دسترسی به سلاح رو عامل بسیاری از جنایات معرفی می‌نماید.

«با این سلاح‌های در دسترس چه جنایت‌هایی که رخ نمی‌ده! خودکشی، قتل دیگران، سرقت مسلحانه، گروگانگیری و خیلی جرائم دیگر رخ می‌ده. واقعاً اینجا هر چه زودتر باید فکری به حال این سلاح‌های غیرمجاز باید بشه. اگر تدبیر خوبی انجام نشه وضعیت از این هم بدتر خواهد شد».

پیامدها

دسترسی غیرمجاز به سلاح، ارتباطات انسانی را در معرض آسیب‌های جدی زندگی قرار می‌دهد راهبردهایی که در نتیجه ناکامی منزلتی تحت شرایط زمینه‌ای و شرایط مداخله‌گر، اتخاذ می‌شوند به‌طور طبیعی پیامدهایی را برای افراد به‌دنبال دارند که عبارتند از: (۱) ایجاد ناامنی و (۲) ایجاد احساس ناامنی است.

احمد اشاره‌ای به اثرات بهره‌گیری از سلاح می‌کند:

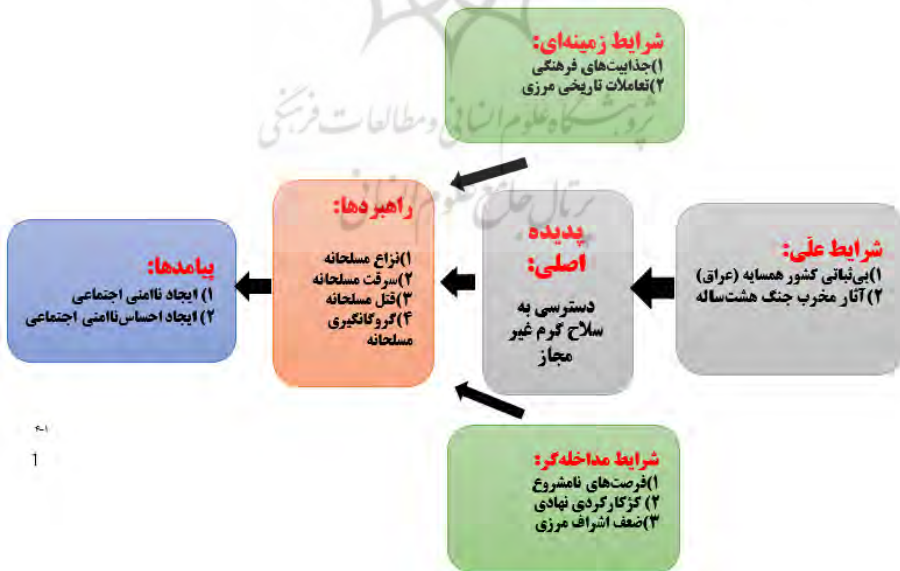
«شما حساب کن! یه جایی مثلاً قتل با سلاح گرم رخ می‌ده. قربانی و خانواده قاتل که هیچ بدبخت می‌شن؛ اون محله‌ها تا مدت‌ها نامنی و احساس نامنی رو تجربه می‌کنن. همه می‌ترسند که یه وقت این اتفاق برای خودشون و یا خانوادشون پیش نیاد». شایان اظهار داشت:

«یکی از بدترین لحظه‌های عمر من بعد از جنایت مجرمین با سلاح است که معمولاً ما اونجا می‌رم و وضعیت رو می‌بینیم و قراره صحنه رو حفظ کنیم. یک احساس بسیار بد همه اونجا دارند که اصلاً دوست ندارم دیگه تجربه کنم. ترس، وحشت، ناامیدی و خلاصه خیلی حالت بدی برای مردم اونجا هست».

دیار مشابه همکاران خود همین موضوع را مورد توجه قرار داده است:

«چند وقت پیش یک گروگانگیری اینجا رخ داد؛ باور کن چندین محله دچار تشویش و اضطراب شدند. آخرش هم آنچه نباید اتفاق می‌فتاد، رخ داد. همش به خاطر داشتن سلاح غیرمجاز بود و گرنه شاید همین اتفاق اینجوری تموم نمی‌شد».

مدل پارادیمی پژوهش:

بحث و نتیجه‌گیری

یکی از مسائل جدی استان خوزستان و فور سلاح‌های گرم غیرمجاز و دسترسی راحت عموم به آن است. سالانه بخشی از جرائم خشن با بهره‌گیری از همین سلاح‌ها رخ می‌دهد و علاوه بر گرفتن قربانی، عملاً ناامنی و احساس ناامنی را افزایش داده است. هدف اصلی این پژوهش بررسی زمینه‌های اجتماعی دسترسی به سلاح‌های گرم غیرمجاز در استان خوزستان بوده است، بنابراین؛ سوال اصلی و محوری پژوهش، واکاوی زمینه‌ها و عوامل فور و گسترش این قبیل سلاح‌ها بوده است و بر اساس پیگیری خط اصلی داستان در چارچوب مدل پارادایمی و با ارائه نظریه‌گرند با عنوان «دسترسی به سلاح‌های گرم غیرمجاز محصول استقبال از فرصت‌های نامشروع» دنبال می‌شود.

مهم‌ترین عامل فرهنگی که در پژوهش حاضر تشدیدکننده دسترسی راحت به سلاح‌های گرم غیرمجاز بوده‌اند شامل نوعی علاقه تاریخی و عشیره‌ای مردم خوزستان به سلاح به‌عنوان ابزار قدرت و توانمندی و همچنین وسیله تفنن و سرگرمی بوده است. همچنین تعاملات فرهنگی مرزنشینان در قالب تعاملات قومیتی و زبانی که منجر به برخی بده‌بستان‌های خاص می‌گردد را باید ذیل اهمیت موضوع تبیین نمود.

مهم‌ترین عوامل اجتماعی تشدیدکننده پدیده مزبور کژکارکردی برخی نهادها (به‌ویژه نهادهایی که به‌صورت مستقیم در رابطه با قاچاق سلاح و دسترسی غیرمجاز با آن وظایف و اختیاراتی دارند)؛ همچنین فرصت‌های نامشروعی که این پدیده برای ترغیب افراد ایجاد می‌نماید و همچنین آثار مخرب جنگ هشت ساله تحمیلی بوده است.

مهم‌ترین عوامل جغرافیایی مؤثر بر پدیده در استان خوزستان شامل موقعیت مکانی و مرزی است. همسایگی با کشور عراق به‌عنوان مبداء اصلی قاچاق سلاح به خوزستان یکی از عوامل اصلی و فور سلاح به استان خوزستان است. موقعیت مکانی استان خوزستان از حیث مرز مشترک با کشور عراق در گسترش این پدیده در استان خوزستان دارای اهمیت زیادی است و همین موضوع در نهایت تسهیل‌کننده جرائم خشن و مسلحانه بوده است.

بر مبنای عوامل پیش گفته، نتایج پژوهش حاضر بیانگر این واقعیت است که برخی عوامل برون مرزی و برخی عوامل درون استانی در وفور و دسترس بودن سلاح گرم غیرمجاز در استان خوزستان مؤثر هستند. عامل برون مرزی کشور عراق است که به خاطر شرایط جنگی حاکم بر آن در طول سالیان متمادی؛ منجر به ورود حجم عظیمی از انواع سلاح‌های متنوع به این کشور شده است و به خاطر نبود ثبات سیاسی در مرزهای آن، کشورهای همسایه خود را درگیر پدیده ورود سلاح غیرمجاز کرده است. از طرفی ضعف کارکردی نهادهای اجتماعی از جمله نهادهای فرهنگی، قضائی و امنیتی؛ عملاً این روند شتاب بیشتری به خود گرفته است.

یافته‌های پژوهش حاضر با مطالعات بسطامی (۱۴۰۲)، مبتنی بر تأثیر عوامل فرهنگی بر حمل سلاح غیرمجاز، وروایی و کوهزادیان (۱۳۹۴)، مبتنی بر تأثیر سودآوری اقتصادی قاچاق سلاح و مهمات بر حمل و دسترسی به سلاح غیرمجاز، طلعت و و همکاران (۱۳۹۳)، مبتنی بر تأثیر سیاست‌های برون مرزی بر در دسترس بودن سلاح و مهمات، ام پارکر و دی راتو (۲۰۲۳)، مبتنی بر تأثیر قدرت آفرینی داشتن سلاح در جلوگیری از تهدید افراد، توماس و فومو (۲۰۲۳) و همچنین الکساندر تستا (۲۰۲۳)، مبتنی بر رابطه معنادار مثبت بین داشتن سلاح و وقوع جنایت، و هندرسون (۲۰۲۳)، مبتنی بر رابطه بین داشتن سلاح و خودکشی؛ همخوانی دارد.

پیشنادهای کاربردی

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد مبداء اصلی قاچاق سلاح به استان خوزستان کشور عراق می‌باشد و تا ساماندهی لازم در مرزهای این کشور اتفاق نیفتد چالش ورود سلاح به استان خوزستان حل نخواهد شد. از طرفی نتایج پژوهش نشان از این است که در حال حاضر حجم زیادی از سلاح‌های غیرمجاز در اختیار مردم می‌باشد که تعدادی از آنها مربوط به دوران جنگ و بخشی در سال‌های اخیر به داخل خوزستان قاچاق شده است. مضافاً این که مبتنی بر نتایج پژوهش؛ تعاملات مرزنشینان ایرانی با مرزنشینان عراقی در ورود و قاچاق سلاح به خوزستان موثر بوده است بنابراین؛ پیشنهاد می‌گردد:

- استانداری خوزستان از طریق وزارت امور خارجه و همچنین با تعامل هم‌افزا با استانداران استان‌های عراق که هم‌مرز با استان خوزستان می‌باشند و با ایجاد سازوکاری امنیتی در دو طرف مرز ایران و عراق زمینه‌های انتقال سلاح از کشور عراق به داخل مرزهای استان خوزستان را مرتفع نمایند.
- با بسیج همه ارگان‌های امنیتی، فرهنگی و نهادهای مردم نهاد استان؛ سازوکاری اتخاذ شود تا نسبت به جمع‌آوری سلاح‌های غیرمجاز در اختیار مردم استان خوزستان که امنیت عمومی را به شدت در معرض تهدید قرار داده است، اقدام نمایند.
- تدبیری اتخاذ شود تا با هم‌افزایی بین نهادهای حمایتی و خدماتی استان خوزستان و با بهره‌گیری از بسترهای مرزی شغل‌های جایگزین قانونی برای مرزنشینان برای گذران زندگی تأمین شود.
- نهاد قضایی در استان خوزستان با اعمال مجازات‌های سنگین و بازدارنده برای مرتکبین نگهداری و حمل سلاح گرم غیرمجاز؛ کارکرد واقعی خود را ایفا نماید.
- اختصاص بودجه ویژه و حمایت همه‌جانبه از واحدهای امنیتی مؤثر در مرز پوشش‌دهی کامل بر سرتاسر مرز همواره مد نظر مسئولین استان قرار گیرد.

سپاسگزاری: در پایان لازم می‌دانم از همه واحدهای انتظامی استان خوزستان به‌خصوص اداره آگاهی استان که محقق را در انجام این پژوهش یاری نمودند؛ صمیمانه تشکر و قدردانی نمایم.

منابع:

۱. استراوس، انسلم؛ کرین، جولیت. (۲۰۰۸). مبانی پژوهش کیفی، فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای، ترجمه ابراهیم افشار، نشر نی، تهران.
۲. امامی، کریم. (۱۳۹۳). فرهنگ معاصر کیمیا فارسی - انگلیسی، تهران، انتشارات فرهنگ معاصر.

۳. بسامی، مسعود. (۱۴۰۲). عوامل مؤثر بر حمل و نگهداری سلاح گرم غیرمجاز (مورد مطالعه استان خوزستان)، نشریه پزشکی قانونی ایران، ۲۹(۱)، ۶۱ - ۶۶.

<https://sjfm.ir/article-1-1378-fa.html>

۴. حسین‌زاده، علی حسین؛ نواح، عبدالرضا؛ عنبری، علی. (۱۳۹۰). بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر میزان گرایش به نزاع دسته‌جمعی، فصلنامه دانش انتظامی، ۵۱(۲) ۱۹۱ - ۲۲۵.

http://pok.jrl.police.ir/article_97068.html

۵. وروایی، اکبر؛ کوهزادیان، قاسم. (۱۳۹۴). تأثیر قاچاق سلاح و مهمات عبوری از مرزهای غربی بر وقوع جرائم مسلحانه، فصلنامه علوم و فنون مرزی، ۱۲(۱)، ۳۵ - ۶۸.

<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1205898>

۶. طلعت، آرمین. (۱۳۹۳). تأثیر جنگ افزارهای سبک بر امنیت انسانی، پایان‌نامه ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی.

۷. عبداللهی، شیوا. (۱۴۰۰). تشخیص سلاح و موقعیت افراد در ویدئوهای ضبط شده با استفاده از مدل fast r-cnn، پایان‌نامه ارشد، دانشگاه آزاد واحد فومن.

۸. رفیعی‌کیا، هادی. (۱۳۹۸). طراحی الگوی مدیریت پیشگیری انتظامی از تکرار جرم سرقت مسلحانه و به‌عنف، رساله دوره دکتری رشته مدیریت پیشگیری از جرم، دانشگاه علوم انتظامی

۹. گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۷). جامعه‌شناسی. ترجمه: منوچهر صبوری. تهران، نشر نی.

۱۰. موذنی، میثم. (۱۳۹۰). قاچاق سلاح و مهمات در سیاست جنائی ایران و اسناد بین‌المللی، پایان‌نامه ارشد، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی.

۱۱. محمدی، علی. (۱۳۹۴). علل درگیری قومی و راهکارهای کاهش قوم‌گرایی در استان خوزستان، فصلنامه گزارش، ۲۷۲(۲)، ۶۲ - ۸۰

<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1389514>

۱۲. محمد نسل، غلامرضا. (۱۳۹۳). *پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی*، تهران، نشر

میزان.

۱۳. معین، محمد. (۱۳۸۳). *فرهنگ فارسی*، تهران، انتشارات سرایش.

14. Amira A. Roess, Laura F. Henderson, Leah M. Adams, Keith D. Renshaw(2023) , Association between firearm purchasing in response to the COVID-19 pandemic and symptoms of anxiety, depression and stress, August 2021 , Available online 10 November 2023, 100171, In Press, *Journal Pre-proof*.
<https://doi.org/10.1016/j.focus.2023.100171>
15. C.W. Tomas & N. Fumo (2023) , *Trends in firearm production and firearm deaths in U.S. youth*, Preventive Medicine, Volume 175, October 2023, 107684
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0091743523002645>
16. Glenn McDonald, Precedent in the Making: The UN Meeting of Governmental Experts, Small Arms Survey 2012, Moving targets, Cambridge, Cambridge University Press, (2012), p. 235.
17. Karp Aaron, 'Completing the Count: Civilian firearms.' Small Arms Survey (2007): *Guns and the City*, Cambridge, Cambridge University Press, 2007, p. 39
18. M. Parker, Jeffrey & D. Ratto (2023) , Associations Between Exposure to School Violence and Weapon Carrying at School, *American Journal of Preventive Medicine*, Volume 65, Issue 3, September 2023, Pages 347-355.
<https://doi.org/10.1016/j.amepre.2023.03.007> Get rights and content
19. KOSTADIS J. PAPAIOANNOU (2017). "Hunger makes a thief of any man": Poverty and crime in British colonial Asia M.d gohirool,(2022) , *crime prevention, Australian insitiut of criminology canberra*, ,17-19.
<https://academic.oup.com/ereh/article/21/1/1/2911958>

20. M .T. King-Parker.(2020). *Establishing the Factors Related Domestic Burglary*. Thousand Oaks, CA: Sage National Commission Against Proliferation of Illicit Small Arms, Survey report on the prevalence of illicit small arms in Sri Lanka, 10 March 2008, p. 67.
<https://core.ac.uk/download/pdf/388545502.pdf>
21. R. I mawby.(2019) *Burglary (crime an society seris)*. *British Library Cataloguing-in-Publication Data A catalogue record for this book is available from the British Library Small Arms Survey*, Research Notes “Weapon and Markets”, Number 3, March 2001.
http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/H-Research_Notes/SAS-Research-Note-3.
22. Bryan A. Garner, Black Law Dictionary, USA, West Group, Seventh Edition, 1999, p. 1360

